ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор Національного університету
«Одеська юридична академія»

_____ Олег Тодощак

«_06_» ___01___ 2025 р.

ВИСНОВОК
Національного університету «Одеська юридична академія» щодо дисертації Богомолової Валерії Сергіївни на тему: «Захист прав боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах у цифрову добу», поданої на здобуття ступеня доктора філософії,
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» 18 травня 2021 р. (протокол № 7)

ВИТЯГ
з протоколу засідання фахового семінару кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
від 06 січня 2025 року

ПРИСУТНІ:
Зав. кафедрою, д.ю.н., професор Є.О. Харитонов;
д.ю.н., професори: І.В. Давидова, О.І. Сафончик;
к.ю.н., професор: В.М. Зубар, О.М. Калітенко;
к.ю.н., доценти: І.Г. Бабич, О.М. Берназ-Лукавецька, К.М. Глиняна, С.В. Завальнюк, Ю.В. Кривенко, М.В. Матійко, О.С. Омельчук, В.О. Токарева, В.Г. Павлова;
аспірантка: В.С.Богомолова;
лаборант: К.О. Ткаченко.
На засідання присутні 3 доктори юридичних наук та 11 кандидатів юридичних наук - фахівці за профілем поданої на розгляд дисертації.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:
Обговорення дисертаційного дослідження Богомолової Валерії Сергіївни на тему «Захист прав боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах у цифрову добу», поданого на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» щодо рекомендації до публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

СЛУХАЛИ:

Доповідь Богомолової В.С. про результати проведеного нею дисертаційного дослідження.

Дисертантка обґрунтувала актуальність обраної теми, визначила мету, завдання, методологію дисертаційного дослідження, охарактеризувала його об'єкт та предмет, виклала науково-практичну значимість роботи, надала відомості щодо впровадження результатів дослідження.

Обґрунтовуючи вибір дисертаційного дослідження, здобувачка зазначає, що в сучасному світі стрімкий розвиток цифрових технологій суттєво вплинув на всі сфери суспільного життя людства, і, зокрема, на фінансовий сектор людської цивілізації. Цифрові технології реальності кардинально змінили підходи до надання фінансових послуг, зробивши їх доступнішими для широкого кола споживачів. Водночас, цифровізація кредитних правовідносин призвела до виникнення нових викликів та ризиків, які потребують належного правового регулювання та захисту прав учасників цих правовідносин. Зокрема, питання захисту прав боржників (фізичних осіб) в умовах цифрового кредитування набуває особливої актуальності. Відсутність або недосконаліть та вразливість сучасних ефективних механізмів захисту прав боржників у цифровому середовищі може призводити до зловживань з боку кредиторів, порушень прав споживачів фінансових послуг, а також збільшення кіберзагроз.

Розвиток цифрових технологій грунтовно і принципово змінив підходи до надання фінансових послуг у сучасному суспільстві, що зумовило відповідну трансформацію кредитних правовідносин. Сьогодні все більше споживачів користуються послугами онлайн (дистанційного) кредитування, що стає зручним та швидким способом отримання фінансових ресурсів. Проте, поряд з перевагами цифрового кредитування, виникає низка проблем, які потребують належного правового регулювання та ефективного захисту прав боржників.

Однією з головних причин актуальності теми дисертаційного дослідження є швидка глобальна інтеграція цифрових технологій у фінансовий сектор країни, що створює нові виклики для системи правових механізмів регулювання кредитних правовідносин. Історично-традиційні механізми захисту прав споживачів часто виявляються недостатніми або неефективними в умовах цифровізації, що вимагає розробки нових підходів та адаптації існуючого законодавства до сучасних умов. Зокрема, в умовах цифрового кредитування виникають такі проблеми, як захист персональних даних, кібербезпека, прозорість умов кредитування та уникнення зловживань з боку кредиторів, тощо.

Другою важливою причиною актуальності є зростаючий обсяг онлайн-кредитування, що робить питання захисту прав боржників особливо гострим. Відсутність належного рівня правового регулювання та ефективних механізмів захисту може призвести до серйозних фінансових та соціальних наслідків для споживачів фінансових послуг. Боржники, які використовують цифрові платформи для отримання кредитів, часто стикаються з недостатньою прозорістю умов договорів, високими відсотковими ставками та прихованими

комісіями, що, як правило, призводить до їх фінансової нестабільності та погіршення соціально-економічного становища.

Наступною причиною актуальності дисертаційного дослідження є міжнародний досвід, який свідчить про необхідність запровадження чітких правових норм та стандартів захисту прав боржників у цифрових кредитних правовідносинах. Багато країн вже розробили та впровадили ефективні механізми захисту прав споживачів у сфері цифрового кредитування, що дозволяє знизити ризики та забезпечити справедливість у таких договірних відносинах. Вивчення та адаптація міжнародного досвіду є важливим кроком для вдосконалення національного законодавства України та підвищення рівня захисту прав боржників.

Актуалізують тему дисертаційної роботи також і специфічні виклики, пов'язані з кібербезпекою та захистом персональних даних у цифрову добу. Зростання кількості кіберзлочинів, зокрема випадків шахрайства з використанням цифрових технологій, підвищує ризики для боржників. Відсутність належних заходів кібербезпеки та захисту даних може призвести до значних фінансових втрат та порушення прав споживачів. Це вимагає розробки та впровадження новітніх елементів цивільно-правового механізму захисту прав боржників, а також підвищення обізнаності громадян щодо кіберзагроз та засобів їх уникнення.

Про актуальність і необхідність дисертаційного дослідження свідчить і недостатня правова та фінансова грамотність населення, що підвищує ризики недобросовісних практик з боку кредиторів та ускладнює захист прав боржників. Багато споживачів не мають достатніх знань про правові аспекти, умови кредитування, про свої права та обов'язки, що робить їх вразливими до шахрайства та зловживань з боку недобросовісних кредиторів. Ці обставини підкреслюють необхідність підвищення рівня правосвідомості, створення та розвитку програм правової та фінансової освіти, консультацій та підтримки боржників у кредитних договорах для забезпечення їх захисту в умовах цифрового кредитування.

Необхідність спеціального наукового дослідження цивільно-правових заходів захисту прав боржників (фізичних) осіб у кредитних договорах у цифрову добу породжується і практичними проблемами судового захисту таких прав. Зміна формату правовідносин на онлайн кредитування, реформування судової системи України, автоматизація цивільних правовідносин, активне впровадження електронного судочинства та цифровізація правових послуг породжують низку нагальних проблем, що потребують аналізу та модифікації.

Таким чином, актуальність теми дисертацийного дослідження зумовлена комплексом чинників, що включають швидку цифровізацію фінансових послуг, зростаючий обсяг онлайн-кредитування, міжнародний досвід, виклики кібербезпеки та захисту персональних даних, а також недостатню правову та фінансову грамотність населення. Розв'язання цих проблем потребує глибокого аналізу існуючих елементів та розробки нових ефективних правових елементів цивільно-правового механузму захисту прав боржників, в тому числі шляхом

впровадження найкращих міжнародних практик у національне законодавство України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до науково-дослідної програми кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» «Проблеми реалізації і захисту цивільних прав та інтересів з погляду антропологічного підходу в цифрову еру» на 2021-2025 рр., як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» - «Правове та соціальне життя людини у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021-2025 рр. (державний реєстраційний номер 0122U000266).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка теоретично-правових засад та вдосконалення цивільно-правових заходыв захисту прав боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах в умовах цифрового суспільства. Це передбачає аналіз сучасних правових підходів, законодавчих основ, впливу інноваційних технологій на кредитні правовідносини та захист прав боржника, а також визначення напрямків реформування національного законодавства для підвищення ефективності захисту прав фізичних осіб-боржників.

Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення таких завдань:

- дослідити розвиток кредитних правовідносин у 21 столітті та виявити вплив цифровізації на еволюцію кредитних відносин, особливо в контексті захисту прав боржників (фізичних осіб);
- визначити поняття «система цивільно-правових заходів захисту прав боржника в кредитних правовідносинах»;
- класифікувати цивільно-правові заходи захисту прав боржника, як елементи системи;
- дослідити конкретні цивільно-правові заходи захисту прав боржника (фізичної особи) в цифровому суспільстві, а також оцінити їхню ефективність у сучасних умовах;
- визначити та дослідити сучасні принципи захисту прав боржника в кредитних правовідносинах у цифрову добу;
- проаналізувати законодавчі засади регулювання захисту прав боржників в Україні, порівнюючи їх із міжнародними стандартами, з метою виявлення прогалин та недоліків та вдосконалення чинного законодавства;
- розглянути аспекти забезпечення прозорості та справедливості кредитних правовідносин в умовах цифрового суспільства, зокрема питання індивідуалізації, верифікації та захисту персональних даних боржників;
- дослідити особливості застосування інструментів кібербезпеки у контексті цифрових кредитних правовідносин, а також механізми попередження кіберзагроз;
- оцінити можливості та ефективність застосування реструктуризації боргу, кредитних канікул та банкрутства фізичної особи як інструментів захисту прав боржника в кредитних правовідносинах;

- визначити напрями вдосконалення цивільно-правових заходів захисту прав боржника в цифрову добу, зокрема шляхом реформування чинного законодавства та його синергії із сучасними цифровими технологіями;

- дослідити можливості застосування інноваційних технологій, таких як штучний інтелект, великі дані, блокчейн та смарт-контракти, для вдосконалення захисту прав боржників, а також виявити правові ризики, пов'язані з їх використанням;

- проаналізувати правові проблеми та перспективи автоматизації процедур врегулювання боргів, включаючи питання ефективності автоматизованих систем у кредитних правовідносинах;

Об'єктом дисертаційного дослідження є правовідносини, що виникають у процесі надання кредитів фізичним особам з використанням сучасних інтернет технологій у цифрову добу.

Предметом дисертаційного дослідження є захист прав боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах у цифрову добу.

Методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. *Діалектичний* метод застосовувався як основоположний метод дослідження, який забезпечив розгляд об'єкта дослідження в його динаміці, розвитку та взаємозв'язку з іншими правовими явищами. Наприклад, цей метод дозволив оцінити еволюцію кредитних правовідносин і зміну підходів до захисту прав боржника в контексті цифровізації. Завдяки цьому методу було встановлено взаємозв'язок між традиційними принципами цивільного права та сучасними викликами цифрової доби. Діалектичний метод допоміг побачити проблему не як застиглу картину, а як процес, що постійно змінюється. Наприклад, розглядаючи, як змінювалися кредитні правовідносини від паперових договорів до онлайн-кредитування, було зроблено висновок, що традиційні принципи цивільного права потребують адаптації до цифрової реальності. Це дозволило зрозуміти, що зміна лише технічної форми без вдосконалення правових норм призводить до проблем, таких як шахрайство чи дискримінація боржників. (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1. 3.1, 3.2)

Метод аналізу та синтезу використовувався у всьому дослідженні для поділу складних проблем (зокрема, правових механізмів захисту боржника) на окремі елементи, що дало змогу дослідити їх детально. Наприклад, аналізувались окремо договірні механізми, судовий захист та позасудові способи захисту прав боржників. Також в дисертції досліджувалось, як банки прописують умови договорів, і було з'ясовано, що цифрові договори часто приховують важливу інформацію у «дрібному шрифті». Синтез забезпечив об'єднання отриманих результатів у цілісну картину для формулювання висновків та рішень, які враховують усі аспекти проблеми.

Індуктивний метод дозволив перейти від конкретних випадків захисту прав боржника у судовій практиці до загальних висновків щодо ефективності цих способів. Натомість *дедуктивний метод* використовувався для обґрунтування загальних принципів і тенденцій розвитку кредитних

правовідносин, які потім перевірялися на конкретних прикладах. (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 2.4, 3.1)

Системний метод або ж метод системного підходу використовувався для комплексного вивчення кредитних правовідносин як цілісної системи, що складається з взаємопов'язаних елементів: правових норм, принципів, суб'єктів (їхніх прав і обов'язків) та сучасних цифрових технологій. Цей метод дозволив виявити прогалини у регулюванні, запропонувати нові підходи до вдосконалення правових механізмів та дійти висновку, що сучасні закони відстають від розвитку цифрових технологій і це створює прогалини в захисті прав учасників кредитних правовідносин. Використання означеного методу пролідковується по всій роботі.

Крім загальних методів при написанні дисертаційної роботи активно використовувались і спеціальні методи наукових досліджень. Так *порівняльно-правовий метод* застосовувався для аналізу зарубіжного досвіду у сфері захисту прав боржників, особливо в країнах Європейського Союзу та США. Завдяки цьому методу було визначено кращі практики, які можуть бути імплементовані в українське законодавство, зокрема щодо використання автоматизованих систем для моніторингу дотримання прав боржника. (підрозділи 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 3.1, 3.2, 3.3, 4.1, 4.2)

Формально-юридичний метод використовувався для аналізу норм чинного законодавства України, які регулюють кредитні правовідносини, зокрема законів, підзаконних актів і частково судової практики. Цей метод дав змогу систематизувати правові норми, виявити їхню суперечливість або недосконаліть та запропонувати варіанти оновлених статей ЦК України, які можуть бути включені до змісту кодексу внаслідок рекодифікації. (підрозділи 2.1, 3.1, 3.2, 3.3)

Історико-правовий метод застосовувався для дослідження розвитку правових підходів до регулювання кредитних правовідносин і захисту боржників у різні історичні періоди. Це дозволило виявити закономірності розвитку цих правовідносин і вплив технологічного прогресу на їх трансформацію, а також дійти висновку, що подальший розвиток цифрового кредитування вимагає зосередження уваги на вдосконаленні прозорості онлайн кредитування. (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1)

Соціологічний метод застосовувався для аналізу статистичних даних та матеріалів судової практики щодо правовідносин боржників і кредиторів. Наприклад, використовувались дані про кількість та загальні тенденції спорів, пов'язаних із порушенням прав боржників, що дозволило оцінити ефективність існуючих механізмів захисту (підрозділи 3.2, 3.3)

Крім загальновизнаних класичних загальних і спеціальних методів наукового пізнання в дисертаційному дослідження також використовувались методологічні інструменти цифрової доби.

Так, зокрема, кібернетичний підхід дозволив провести дослідження автоматизованих і цифрових систем, що використовуються у сфері кредитування. Це дало змогу проаналізувати деякі алгоритми прийняття рішень у фінансових установах та визначити ризики порушення прав боржників. Було

досліджено алгоритми кредитного скорингу, які враховують лише числові показники (доходи, витрати), ігноруючи життєві обставини боржника. Це підкреслило важливість людського контролю в онлайн кредитуванні. (підрозділи 4.1, 4.2, 4.3, 4.4)

Моделювання використовувалось для прогнозування впливу запропонованих змін у законодавстві на практичний стан правовідносин між боржниками та кредиторами. Наприклад, моделювались сценарії використання блокчейн-технологій для захисту прав боржника. (підрозділи 3.3, 4.2)

Частково були залучені і деякі *емпіричні методи* (експертне опитування та кейс-метод). Так було проведено опитування фахівців у сфері права та фінансів з метою збору експертної думки щодо ефективності існуючих механізмів захисту боржників та перспектив їх удосконалення, що вплинуло на висновок про невисоку ефективність цієї системи. *Кейс-метод* застосовувався для аналізу деяких судових справ, що стосуються порушення прав боржників. Це дозволило виявити практичні проблеми застосування законодавства і сформулювати пропозиції щодо його вдосконалення.

Задіяні в дисертаційній роботі і прогностичні методи. Так екстраполяція застосовувалась для прогнозування розвитку цифрових технологій у кредитних правовідносинах та їхнього впливу на права боржників. Сценарний аналіз використовувався для розробки можливих варіантів майбутнього розвитку правовідносин у сфері кредитування з урахуванням цифровізації та впровадження штучного інтелекту. (підрозділи 4.1, 3.2, 3.3)

Теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять наукові праці українських та зарубіжних науковців, що стосуються питань захисту прав та інтересів учасників кредитних правовідносин, загальнотеоретичної юриспруденції, цивільного права, господарського права, ІТ-права тощо.

Нормативною основою дослідження є Цивільний кодекс України, інші нормативно-правові акти України та окремих зарубіжних країн.

Емпірична база дослідження включає аналіз конкретних правових та технологічних ресурсів інтернет-платформ, соціальних мереж, статистичних даних щодо кредитних відносин в інтернеті, історичні дані та інші фактичні матеріали, які використовуються для підтвердження і підсилення теоретичних висновків дослідження сучасного цивільно-правового механізму захисту прав боржників (фізичних осіб) у кредитних правовідносинах у цифрову добу.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному вивченні особливостей правового регулювання та формулюванні системи цивільно-правових заходів захисту прав боржників (фізичних осіб) у цифрових кредитних правовідносинах та розробці пропозицій щодо вдосконалення інструментів захисту цих прав.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, що мають наукову новизну:

вперше:

- систематизовано та узагальнено інформацію щодо впливу цифрових технологій на розвиток кредитних правовідносин, що дозволяє визначити нові виклики та ризики для захисту прав боржників у цифрову добу. Запропоновано

актуальну систему цивільно-правових заходів захисту прав боржників, що враховує специфіку цифрових технологій та включає інноваційні підходи до правового регулювання й захисту прав споживачів фінансових послуг та складається із превентивних, компенсаторних, спеціальних, процедурних та цифрових заходів;

- розроблено конкретні пропозиції щодо змін та доповнень до національного законодавства (зокрема ЦК та ЦПК України) у сфері цифрових кредитних правовідносин та автоматизованого розгляду судових спорів, спрямовані на підвищення рівня захисту прав боржників та забезпечення прозорості умов кредитування. А саме:

1. Доповнити книгу 1 ЦК України «Загальні положення» статтею, що закріплює визначення та зміст принципу інформаційно-технологічного комфорту цивільних правовідносин наступного змісту: «1.Учасники цивільних правовідносин зобовязані забезпечувати інформаційно-технологічний комфорт один одному. 2. У разі наявності доказів порушення інформаційно-технологічного комфорту, будь-яка сторона правовідносин має право вимагати компенсації моральної шкоди та (або) розірвання договору чи визнання його нікчемним.».

2. Доповнити книгу 2 ЦК України «Особисті немайнові права фізичних осіб» статтями про захист персональних даних фізичної особи, закріпивши презумпцію вини особи, що незаконно використала чужі персональні дані та встановивши прямий обовязок такої особи відшкодувати в повному обсязі завдану шкоду.

3. Доповнити положення ЦК України щодо кредитних правовідносин статтею про порядок використання автоматизованих рішень у кредитних правовідносинах наступного змісту: «1. Кредитори мають право використовувати автоматизовані системи для прийняття рішень щодо оцінки кредитоспроможності боржників за умови дотримання наступних вимог: a) забезпечення прозорості алгоритмів, що використовуються для прийняття рішень, включаючи надання доступу до інформації про основні параметри та критерії, за якими ухвалюються рішення. b) повідомлення боржника про використання автоматизованої системи та надання йому права на оскарження рішення, прийнятого за допомогою такої системи. 2. Боржник має право вимагати перегляду рішення, прийнятого автоматизованою системою, у разі наявності сумнівів щодо його правомірності чи точності. У таких випадках кредитор зобов'язаний забезпечити можливість участі людини в процесі перегляду рішення. 3. Кредитори зобов'язані забезпечити конфіденційність та захист персональних даних боржників, які використовуються автоматизованими системами, відповідно до чинного законодавства про захист персональних даних.».

4. Для забезпечення ефективного функціонування онлайн-врегулювання спорів (ODR) в Україні доповнити ЦПК України статтями, що регулюють правовий статус та порядок застосування рішень, прийнятих у ODR наступного змісту.

Стаття: Статус рішень, прийнятих у ODR. «Рішення, прийняті в процесі онлайн-врегулювання спорів (ODR), мають юридичну силу та є обов'язковими для сторін, якщо інше не передбачено договором між сторонами або законодавством.

Під час укладення договору про участь в ODR сторони погоджуються на обов'язковість виконання рішень, прийнятих у результаті цієї процедури.»

Стаття: Юридичне визнання рішень, прийнятих у ODR. «Рішення, прийняті в рамках онлайн-врегулювання спорів (ODR), визнаються рівнозначними рішенням, прийнятим в межах судового розгляду. Рішення ODR підлягає виконанню на тих самих умовах, що й судове рішення, після його офіційної реєстрації у відповідному державному реєстрі.». Стаття - Реєстрація рішень, прийнятих у ODR: «Рішення, прийняте у процесі ODR, підлягає реєстрації в державному реєстрі рішень про онлайн-врегулювання спорів. Заява про реєстрацію рішення подається сторонами або їх представниками до відповідного державного органу у встановлений строк, не пізніше 10 робочих днів з моменту прийняття рішення. Реєстрація рішення включає перевірку відповідності процедури ODR вимогам, встановленим законодавством, та офіційне внесення даних про рішення до реєстру. Рішення, зареєстроване відповідно до цієї статті, набирає чинності з моменту реєстрації і підлягає примусовому виконанню.»;

- запропоновано нові напрямки для підвищення рівня кібербезпеки в цифрових кредитних правовідносинах, а також заходи для забезпечення захисту персональних даних боржників, а саме: запропоновано інтеграцію стандартів кібербезпеки, таких як ISO/IEC 27001, NIST Cybersecurity Framework та PCI DSS, у фінансові системи конкретних кредитних установ (а не тільки на рівні Національного банку України) для зниження ризиків кіберзагроз у кредитних правовідносинах;

удосконалено:

- структуру системи цивільно-правових заходів захисту прав боржників. Розроблено чітке розмежування між превентивними, компенсаторними, спеціальними, процедурними та цифровими заходами, що дозволяє ефективно застосовувати їх залежно від специфіки правовідносин;

- механізми запобігання порушенням прав боржників шляхом інтеграції інноваційних технологій, зокрема блокчейн-систем і смарт-контрактів, у кредитні правовідносини. Запропоновано впровадження державних цифрових платформ для автоматизованого моніторингу дотримання умов договорів;

- підходи до захисту персональних даних у кредитних правовідносинах шляхом деталізації обов'язків кредиторів щодо конфіденційності, прозорості обробки інформації та впровадження жорсткіших санкцій за недобросовісну поведінку кредиторів та порушення прав боржника. Рекомендовано законодавчо закріпити презумпцію вини особи, що порушила право на захист персональних даних;

- вимоги до прозорості використання автоматизованих систем для оцінки кредитоспроможності, а також механізми оскарження рішень, прийнятих автоматизованими системами. Запропоновано забезпечити участь людини у

перегляді таких рішень у спірних ситуаціях та передбачити обов'язкове інформування боржників про параметри і критерії роботи цих систем;

- ідеї забезпечення прозорості кредитних правовідносин, включаючи обов'язкове розкриття повної інформації про умови кредитування, що допомагає споживачам краще розуміти свої права та обов'язки і надійно їх реалізувати;

- рекомендації з питань реструктуризації боргів в кредитних правовідносинах. Пропонується внести зміни до нормативних актів щодо надання боржникам можливості реструктуризації боргів на вигідніших умовах із врахуванням обставин форс-мажору, зокрема в умовах воєнного стану або окупації територій. Обгрунтовано також зменшення судових витрат для доступу до процедур банкрутства фізичних осіб;

набули подальшого розвитку:

- систематизація міжнародного досвіду регулювання цифрових кредитних правовідносин.У дисертації проаналізовано практику правового регулювання кредитних правовідносин у цифровому середовищі в країнах Європейського Союзу, США та Великої Британії. Особливу увагу приділено директивам ЄС щодо кредитних договорів для споживачів (зокрема, Директива 2008/48/ЄС) та їхньому практичному впровадженню. У роботі розкрито механізми гармонізації цих норм із національним законодавством України, що дозволяє створити правову основу для уніфікованого регулювання цифрового кредитування;

- дослідження принципу пропорційності в контексті цифрових кредитних правовідносин.У роботі детально розглянуто принцип пропорційності як інструмент забезпечення балансу інтересів кредитора і боржника. Зокрема, визначено, що в умовах цифровізації цей принцип має враховувати технологічну складність і автоматизованість процесів, зокрема розподіл відповідальності за помилки автоматизованих систем. Запропоновано конкретні критерії застосування пропорційності в цифрових кредитних договорах, включаючи обмеження санкцій за порушення боржником умов договору залежно від реальних обставин;

- ідеї підвищення ролі альтернативного вирішення спорів у кредитних правовідносинах. У дисертації детально розглянуто роль альтернативного вирішення спорів (ADR) як способу захисту прав боржників. Набули подальшого розвитку пропозиції щодо впровадження медіаційних процедур для вирішення спорів між кредиторами та боржниками в позасудовому порядку. Особливу увагу приділено можливостям адаптації ADR до цифрового середовища, включаючи використання інтерактивних онлайн-платформ для переговорів і врегулювання спорів;

- гарантії самозахисту боржника у цифрових правовідносинах. У роботі досліджено правові механізми, які забезпечують можливість самозахисту боржника без звернення до суду. Особливу увагу приділено використанню онлайн-платформ для подання скарг, перевірки договорів та отримання консультацій. Запропоновано конкретні законодавчі зміни, що забезпечать ефективність таких механізмів, зокрема обов'язковість інтеграції відповідних сервісів у діяльність кредитних установ;

- особливості юридичної відповідальності у цифрових кредитних правовідносинах. Розглянуто специфіку відповідальності кредиторів і боржників у цифровому середовищі, зокрема в умовах використання автоматизованих систем. У роботі акцентовано увагу на необхідності закріплення презумпції вини кредитора за технічні помилки автоматизованих систем і запропоновано механізми захисту боржників у випадках несправедливих рішень, прийнятих такими системами.

Практичне значення отриманих результатів. полягає в тому, що висновки і пропозиції, сформульовані в дисертації, можуть бути використані у:

науково-дослідній діяльності – як основа для подальшого наукового дослідження проблем захисту прав боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах;

правотворчій сфері – у процесі вдосконалення національного законодавства у сфері цифрових кредитних правовідносин;

правозастосовній сфері – при підготовці пропозицій щодо удосконалення норм ЦК України та інших нормативно-правових актів щодо регулювання відносин у сфері кредитування; при аналізі судової практики розгляду справ щодо захисту прав боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах (Акт про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження в практичну діяльність Господарського суду Одеської області від 25 листопада 2024 р.);

навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Цивільне право», «Цивільне процесуальне право» та ін., розробці навчальних планів і програм, підготовці підручників, навчальних посібників, практикумів із зазначених дисциплін.

Апробація результатів дисертації. Дисертацію підготовлено та обговорено на кафедрі цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія». Основні результати дисертаційного дослідження доповідалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях й круглих столах, зокрема на: Круглому столі «Шерешевські читання: представництво в умовах надзвичайних ситуацій» (м. Одеса, 15 грудня 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень» (м. Одеса, 19 травня 2023 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Приватне право в умовах війни : матеріали» (Одеса, 15 листопада 2022 р.); Круглому столі «Цивілістичні проблеми спортивного права» (м. Одеса, 28 жовтня 2023 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Римське право і сучасність: реалізація і захист речових прав в умовах воєнного стану» (Одеса, 25 травня 2024 р.).

Публікації. Основні положення, теоретичні висновки та практичні рекомендації, сформульовані в дисертації, викладені у 3 наукових статтях у фахових виданнях та у 5 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, які містять дванадцать підрозділів, висновків, списку використаних джерел (205

найменувань), додатків. Загальний обсяг дисертації складає 232 сторінки, з яких основний зміст – 201 сторінка.

По закінченню доповіді Богомолової В.С. присутніми поставлені наступні запитання:

Давидова І.В. Які особливості мають правовідносини кредитування у цифрову добу?

Відповідь Богомолової В.С. У цифрову добу значна частина договорів кредитування укладається онлайн за допомогою цифрових платформ та мобільних додатків. Це забезпечує зручність, швидкість і доступність для клієнтів, але водночас ставить нові виклики щодо ідентифікації сторін, належної форми договору та захисту персональних даних. Відсутність фізичного підпису замінюється електронним підписом, який потребує відповідного правового регулювання для забезпечення юридичної сили та автентичності договорів.

Використання алгоритмів штучного інтелекту для аналізу кредитоспроможності позичальників дозволяє фінансовим установам скоротити час розгляду заявок та підвищити об'єктивність рішень. Проте автоматизація може спричинити дискримінацію через упередженість алгоритмів або неправомірне збирання та використання даних. Такі ризики потребують контролю через наглядові механізми та належне законодавче регулювання.

Сучасні цифрові платформи кредитування дозволяють надавати фінансові послуги позичальникам, незалежно від їхньої географічної локації. Це ускладнює питання визначення юрисдикції, застосовного права та вирішення спорів, особливо коли сторони перебувають у різних правових системах. Важливим стає забезпечення гармонізації норм міжнародного права у сфері електронного кредитування.

Сучасні цифрові канали кредитування створюють підґрунтя для кібератак, зловживань і шахрайських схем. Наприклад, використання підроблених особистих даних для отримання кредиту. Тому кредитні установи повинні впроваджувати ефективні заходи кіберзахисту, такі як багатофакторна аутентифікація, а законодавство має забезпечувати належну відповідальність за кіберзлочини.

У цифрову добу зростає популярність peer-to-peer (P2P) кредитування, де посередником виступають онлайн-платформи. Ця модель спрощує доступ до кредитних ресурсів, але водночас створює прогалини у регулюванні таких правовідносин, зокрема щодо захисту прав позичальників, гарантування повернення коштів кредиторам та регулювання діяльності платформ.

Підводячи підсумки варто зазначити**, що п**равовідносини кредитування у цифрову добу характеризуються інтенсивним використанням технологій, що відкриває нові можливості для учасників цих відносин, але також породжує виклики, пов’язані із правовим регулюванням, безпекою та адаптацією існуючих правових норм до сучасних реалій.

Матійко М.В. Ви надаєте в дисертаційній роботі характеристику цивільно-правових заходів захисту прав боржника в кредитних

правовідносинах у цифрову добу. Чи виділяються Вами нові, характерні для цифрового суспільства, заходи захисту?

Відповідь Богомолової В.С. Цивільно-правові заходи захисту прав боржника в кредитних правовідносинах — це комплекс правових інструментів, передбачених нормами цивільного законодавства, які спрямовані на попередження порушення прав боржника, усунення негативних наслідків таких порушень, відновлення порушених прав, а також забезпечення балансу інтересів сторін у кредитному договорі. Ці заходи формуються на основі принципів добросовісності, пропорційності, рівності сторін у зобов'язальних правовідносинах та підлягають реалізації як у судовому, так і в позасудовому порядку.

Систему цивільно-правових заходів захисту прав боржника доцільно поділити на такі ключові елементи: превентивні, компенсаторні, спеціальні, процедурні та цифрові заходи.

Мною в роботі виділені і досліджені сучасні цифрові заходи захисту прав боржника. Цифрові заходи захисту є проявом особливостей застосування сучасних цифрових технологій для захисту прав боржника в кредитних правовідносинах. Так в умовах цифровізації з'являються такі нові інструменти захисту: блокчейн-технології, смарт-контракти, автоматизовані системи самозахисту, штучний інтелект.

Берназ-Лукавецька О.М. Які сучасні (не класичні) методи наукових досліджень використовувались Вами при написанні дисертаційної роботи?

Відповідь Богомолової В.С.: Крім загальновизнаних класичних загальних і спеціальних методів наукового пізнання в дисертаційному дослідження також використовувались методологічні інструменти цифрової доби.

Так, зокрема, кібернетичний підхід дозволив провести дослідження автоматизованих і цифрових систем, що використовуються у сфері кредитування. Це дало змогу проаналізувати деякі алгоритми прийняття рішень у фінансових установах та визначити ризики порушення прав боржників. Було досліджено алгоритми кредитного скорингу, які враховують лише числові показники (доходи, витрати), ігноруючи життєві обставини боржника. Це підкреслило важливість людського контролю в онлайн кредитуванні. (підрозділи 4.1, 4.2, 4.3, 4.4)

Моделювання використовувалось для прогнозування впливу запропонованих змін у законодавстві на практичний стан правовідносин між боржниками та кредиторами. Наприклад, моделювались сценарії використання блокчейн-технологій для захисту прав боржника. (підрозділи 3.3, 4.2)

Частково були залучені і деякі емпіричні методи (експертне опитування та кейс-метод). Так було проведено опитування фахівців у сфері права та фінансів з метою збору експертної думки щодо ефективності існуючих механізмів захисту боржників та перспектив їх удосконалення, що вплинуло на висновок про невисоку ефективність цієї системи. Кейс-метод застосовувався для аналізу деяких судових справ, що стосуються порушення прав боржників. Це дозволило виявити практичні проблеми застосування законодавства і сформулювати пропозиції щодо його вдосконалення.

Задіяні в дисертаційній роботі і прогностичні методи. Так екстраполяція застосовувалась для прогнозування розвитку цифрових технологій у кредитних правовідносинах та їхнього впливу на права боржників. Сценарний аналіз використовувався для розробки можливих варіантів майбутнього розвитку правовідносин у сфері кредитування з урахуванням цифровізації та впровадження штучного інтелекту. (підрозділи 4.1, 3.2, 3.3)

Харитонов Є.О. Які способи захисту прав боржника в кредитних правовідносинах в цифрову добу досліджувались Вами в дисертаційній роботі?

Відповідь Богомолової В.С. Внаслідок проведеного дослідження можу зазначити, що у цифрову добу боржник у кредитних правовідносинах має доступ до різних способів захисту своїх прав. По-перше, він може оскаржувати несправедливі умови договору, зокрема ті, що були нав'язані кредитором або складені без належної прозорості, особливо якщо договір укладено через електронні засоби. По-друге, боржник має право вимагати зменшення розміру неустойки чи процентів, якщо вони є надмірними або неспівмірними із порушенням зобов'язань, що є важливим у ситуації автоматизованого нарахування штрафів. Захист персональних даних також є ключовим способом, оскільки боржник може вимагати дотримання норм конфіденційності, щоб уникнути неправомірного використання його інформації. Ще одним важливим механізмом є можливість реструктуризації боргу, яка дозволяє боржнику легше впоратися з фінансовими труднощами, використовуючи електронні засоби для погодження нових умов. Особливої уваги заслуговує захист від рішень, ухвалених автоматизованими системами, зокрема алгоритмами штучного інтелекту. Боржник має право переглянути або оскаржити такі рішення, якщо вони виявилися дискримінаційними або помилковими. Для врегулювання спорів боржник також може звертатися до альтернативних методів, таких як медіація чи арбітраж, що надаються через спеціальні онлайн-платформи, забезпечуючи швидкість і зручність процесу. Нарешті, боржник має право на прозорість і доступ до інформації. Він повинен отримувати вичерпну та зрозумілу інформацію про умови кредиту, порядок його погашення, можливі санкції та інші важливі аспекти, а цифрові платформи мають сприяти цьому. Усі ці механізми спрямовані на забезпечення балансу між правами боржника та кредитора, а також на адаптацію правового регулювання до викликів сучасного цифрового середовища.

Після відповідей на запитання виступила **науковий керівник** - професор кафедри цивільного права, к.ю.н., доцент *Калітенко Оксана Михайлівна.*

Науковий керівник зазначила, що в цілому Богомоловій В.С. вдалося повністю виконати поставлені завдання дослідження завдяки використанню сукупності загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, зокрема: діалектичного методу, методу структурного аналізу, історико-правового методу, порівняльно-правового методу, формально-логічного методу, теоретико-прогностичного методу. Всі зазначені методи використовувалися у взаємозв'язку та взаємозалежності, що дало змогу дисертантці отримати достовірні й об'єктивні результати дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів у дослідженні цивільно-правового механізму захисту прав боржника в кредитних правовідносинах у цифрову добу виражається у введенні нових понять, які до цього часу не були систематично розглянуті на рівні дисертаційного дослідження. Зокрема, вперше досліджено цілісний цивільно-правовий механізм захисту прав боржника у відносинах онлайн кредитування та його окремі елементи, що дає можливість розглядати цей механізм як складне правове явище. Дисертантка вдало поєднала в роботі аналіз правових норм в сфері фінансових послуг із застосуванням і відповідно проблемами правового регулювання сучасних цифрових технологій та інструментів.

Таким чином, дисертаційне дослідження Богомолової В.С. вносить важливий вклад у розуміння та розвиток правового регулювання кредитних відносин у цифрову епоху, відкриваючи нові перспективи для подальших досліджень та інноваційних підходів до управління цивільним правом в Інтернеті.

Дисертація пройшла належну апробацію шляхом публікації її основних положень у фахових виданнях, та повідомлень про результати дисертаційного дослідження на наукових конференціях. Також дисертаційне дослідження неодноразово обговорювалось на засіданнях кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Аспірантка Богомолова В.С. повністю виконала індивідуальний план наукової роботи та індивідуальний навчальний план в аспірантурі. У процесі роботи з підготовки дисертації та виконання індивідуального плану наукової роботи Богомолова В.С. проявила себе як наполеглива, здібна та вдумлива дослідниця. На належному рівні, сумлінно та своєчасно виконувала індивідуальний навчальний план, має високі оцінки.

Науковим керівником зазначено, що дисертація Богомолової Валерії Сергіївни «Захист прав боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах у цифрову добу, подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 - Право, є самостійним науковим дослідженням, яке відповідає встановленим вимогам та може бути рекомендоване до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

В ОБГОВОРЕННІ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ ВЗЯЛИ УЧАСТЬ:

Доктор юридичних наук, професор Харитонов Є.О. відзначив, що актуальність роботи не викликає сумнівів та продиктована сучасними викликами цифрового світу та української науки. Дисертаційне дослідження щодо захисту прав боржників у відносинах онлайн кредитування має важливе теоретичне та практичне значення. В роботі зроблено обґрунтовані висновки, слушні пропозиції та рекомендації. Разом з тим у роботі слід було б додати більше посилань на наукові роботи всіх науковців кафедри, можливо розглянути захист прав боржників, як самостійний концепт. В цілому робота Богомолової В.С. на тему: «Захист прав боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах у цифрову добу» відповідає встановленим вимогам, виконана

на достатньо високому науковому рівні та може бути рекомендована до захисту.

Доктор юридичних наук, професор Давидова І.В. відзначила, що обрана тема дослідження є актуальною, матеріал викладено авторською манерою та відповідно до встановлених вимог. Основні положення дисертації відображені у достатній кількості публікацій. Також було зазначено, що текст дисертації містить багато загальних тверджень, але недостатньо конкретних прикладів, які б ілюстрували ці твердження. Зокрема варто було б використовувати в роботі не тільки узагальнення Верховного суду з питань онлайн кредитування, а й конкретні судові справи у якості ілюстрацій деяких положень дисертації. Давидова І.В. зробила висновок, що дисертація Богомолової В.С. на тему: «Захист прав боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах у цифрову добу», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», може бути рекомендована до разового публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

Кандидат юридичних наук, доцент Кривенко Ю.В. підкреслила актуальність теми, значущість проблематики для теорії та практики, вдалу архітектоніку роботи, правильне і змістовне розкриття питань, вказаних у роботі, повне досягнення мети та завдань дослідження; звернула окрему увагу на необхідності уточнення правової природи інституту банкрутства фізичної особи. Вважає, що робота Богомолової В.С. на тему: «Захист прав боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах у цифрову добу», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», може бути рекомендована до публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

Кандидат юридичних наук, доцент Матійко М.В. зазначив, що дисертаційне дослідження є вагомим внеском у науку сучасного цивільного права. Високий науковий рівень роботи, актуальність та новаторство підходів свідчать про значний прогрес у розумінні особливостей надання та отримання цифрових фінансових послуг. Ця робота відкриває нові перспективи для подальших досліджень та розвитку цифрових технологій в фінансовому секторі економіки, що робить її важливим кроком у напрямку формування сучасного цивільного права, адаптованого до вимог цифрової епохи. Доповідач вказав на окремі дискусійні питання, які в цілому мають рекомендаційний характер. Вважає, що дисертація Богомолової В.С. на тему: «Захист прав боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах у цифрову добу» , яка подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам і може бути рекомендована до разового публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

Кандидат юридичних наук, доцент Омельчук О.С. зазначив, що дисертаційне дослідження є першим у вітчизняній науці цивільного права спеціальним комплексним дослідженням теоретичних та практичних проблем захисту прав боржника в договорах онлайн кредитування. Подана робота має високий науковий рівень дослідження, актуальність, повноту висновків. Рекомендував, за можливості, додати більше прикладів судової практики. Дисертація Богомолової В.С. на тему: «Захист прав боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах у цифрову добу» , яка подана на здобуття ступеня

доктора філософії, відповідає вимогам і може бути рекомендована до разового публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

Підсумовуючи виступи, *д.ю.н., професор, зав. кафедри цивільного права Харитонов Є.О.* зазначив, що дисертаційне дослідження Богомолової В.С. на тему: «Захист прав боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах у цифрову добу» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Постанови КМУ від 12.01.2022 р. .№44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

УХВАЛИЛИ:

Затвердити наступний висновок щодо дисертації Богомолової Валерії Сергіївни на тему: «Захист прав боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах у цифрову добу»:

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення дисертації Богомолової Валерії Сергіївни на тему: «Захист прав боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах у цифрову добу» , поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Робота виконана на кафедрі цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Тема дисертації схвалена та затверджена на засіданні кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол № 14 від 14 травня 2021 року) та рішенням Вченої ради Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол № 7 від 18 травня 2021 року).

Науковий керівник - кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права Калітенко Оксана Михайлівна.

Обґрунтування вибору теми дослідження. В сучасному світі стрімкий розвиток цифрових технологій суттєво вплинув на всі сфери суспільного життя людства, і, зокрема, на фінансовий сектор людської цивілізації. Цифрові технології реальності кардинально змінили підходи до надання фінансових послуг, зробивши їх доступнішими для широкого кола споживачів. Водночас, цифровізація кредитних правовідносин призвела до виникнення нових викликів та ризиків, які потребують належного правового регулювання та захисту прав учасників цих правовідносин. Зокрема, питання захисту прав боржників (фізичних осіб) в умовах цифрового кредитування набуває особливої актуальності. Відсутність або недосконаліть та вразливість сучасних ефективних механізмів захисту прав боржників у цифровому середовищі може призводити до зловживань з боку кредиторів, порушень прав споживачів фінансових послуг, а також збільшення кіберзагроз.

Розвиток цифрових технологій грунтовно і принципово змінив підходи до надання фінансових послуг у сучасному суспільстві, що зумовило відповідну трансформацію кредитних правовідносин. Сьогодні все більше споживачів

користуються послугами онлайн (дистанційного) кредитування, що стає зручним та швидким способом отримання фінансових ресурсів. Проте, поряд з перевагами цифрового кредитування, виникає низка проблем, які потребують належного правового регулювання та ефективного захисту прав боржників.

Однією з головних причин актуальності теми дисертаційного дослідження є швидка глобальна інтеграція цифрових технологій у фінансовий сектор країни, що створює нові виклики для системи правових механізмів регулювання кредитних правовідносин. Історично-традиційні механізми захисту прав споживачів часто виявляються недостатніми або неефективними в умовах цифровізації, що вимагає розробки нових підходів та адаптації існуючого законодавства до сучасних умов. Зокрема, в умовах цифрового кредитування виникають такі проблеми, як захист персональних даних, кібербезпека, прозорість умов кредитування та уникнення зловживань з боку кредиторів, тощо.

Другою важливою причиною актуальності є зростаючий обсяг онлайн-кредитування, що робить питання захисту прав боржників особливо гострим. Відсутність належного рівня правового регулювання та ефективних механізмів захисту може призвести до серйозних фінансових та соціальних наслідків для споживачів фінансових послуг. Боржники, які використовують цифрові платформи для отримання кредитів, часто стикаються з недостатньою прозорістю умов договорів, високими відсотковими ставками та прихованими комісіями, що, як правило, призводить до їх фінансової нестабільності та погіршення соціально-економічного становища.

Наступною причиною актуальності дисертаційного дослідження є міжнародний досвід, який свідчить про необхідність запровадження чітких правових норм та стандартів захисту прав боржників у цифрових кредитних правовідносинах. Багато країн вже розробили та впровадили ефективні механізми захисту прав споживачів у сфері цифрового кредитування, що дозволяє знизити ризики та забезпечити справедливість у таких договірних відносинах. Вивчення та адаптація міжнародного досвіду є важливим кроком для вдосконалення національного законодавства України та підвищення рівня захисту прав боржників.

Актуалізують тему дисертаційної роботи також і специфічні виклики, пов'язані з кібербезпекою та захистом персональних даних у цифрову добу. Зростання кількості кіберзлочинів, зокрема випадків шахрайства з використанням цифрових технологій, підвищує ризики для боржників. Відсутність належних заходів кібербезпеки та захисту даних може призвести до значних фінансових втрат та порушення прав споживачів. Це вимагає розробки та впровадження новітніх елементів цивільно-правового механізму захисту прав боржників, а також підвищення обізнаності громадян щодо кіберзагроз та засобів їх уникнення.

Про актуальність і необхідність дисертаційного дослідження свідчить і недостатня правова та фінансова грамотність населення, що підвищує ризики недобросовісних практик з боку кредиторів та ускладнює захист прав боржників. Багато споживачів не мають достатніх знань про правові аспекти,

умови кредитування, про свої права та обов'язки, що робить їх вразливими до шахрайства та зловживань з боку недобросовісних кредиторів. Ці обставини підкреслюють необхідність підвищення рівня правосвідомості, створення та розвитку програм правової та фінансової освіти, консультацій та підтримки боржників у кредитних договорах для забезпечення їх захисту в умовах цифрового кредитування.

Необхідність спеціального наукового дослідження цивільно-правових заходів захисту прав боржників (фізичних) осіб у кредитних договорах у цифрову добу породжується і практичними проблемами судового захисту таких прав. Зміна формату правовідносин на онлайн кредитування, реформування судової системи України, автоматизація цивільних правовідносин, активне впровадження електронного судочинства та цифровізація правових послуг породжують низку нагальних проблем, що потребують аналізу та модифікації.

Таким чином, актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена комплексом чинників, що включають швидку цифровізацію фінансових послуг, зростаючий обсяг онлайн-кредитування, міжнародний досвід, виклики кібербезпеки та захисту персональних даних, а також недостатню правову та фінансову грамотність населення. Розв'язання цих проблем потребує глибокого аналізу існуючих елементів та розробки нових ефективних правових елементів цивільно-правового механузму захисту прав боржників, в тому числі шляхом впровадження найкращих міжнародних практик у національне законодавство України.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до науково-дослідної програми кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» «Проблеми реалізації і захисту цивільних прав та інтересів з погляду антропологічного підходу в цифрову еру» на 2021-2025 рр., як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» - «Правове та соціальне життя людини у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021-2025 рр. (державний реєстраційний номер 0122U000266).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка теоретично-правових засад та вдосконалення цивільно-правових заходыв захисту прав боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах в умовах цифрового суспільства. Це передбачає аналіз сучасних правових підходів, законодавчих основ, впливу інноваційних технологій на кредитні правовідносини та захист прав боржника, а також визначення напрямків реформування національного законодавства для підвищення ефективності захисту прав фізичних осіб-боржників.

Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення таких завдань:

- дослідити розвиток кредитних правовідносин у 21 столітті та виявити вплив цифровізації на еволюцію кредитних відносин, особливо в контексті захисту прав боржників (фізичних осіб);

- визначити поняття «система цивільно-правових заходів захисту прав боржника в кредитних правовідносинах»;

- класифікувати цивільно-правові заходи захисту прав боржника, як елементи системи;

- дослідити конкретні цивільно-правові заходи захисту прав боржника (фізичної особи) в цифровому суспільстві, а також оцінити їхню ефективність у сучасних умовах;

- визначити та дослідити сучасні принципи захисту прав боржника в кредитних правовідносинах у цифрову добу;

- проаналізувати законодавчі засади регулювання захисту прав боржників в Україні, порівнюючи їх із міжнародними стандартами, з метою виявлення прогалин та недоліків та вдосконалення чинного законодавства;

- розглянути аспекти забезпечення прозорості та справедливості кредитних правовідносин в умовах цифрового суспільства, зокрема питання індивідуалізації, верифікації та захисту персональних даних боржників;

- дослідити особливості застосування інструментів кібербезпеки у контексті цифрових кредитних правовідносин, а також механізми попередження кіберзагроз;

- оцінити можливості та ефективність застосування реструктуризації боргу, кредитних канікул та банкрутства фізичної особи як інструментів захисту прав боржника в кредитних правовідносинах;

- визначити напрями вдосконалення цивільно-правових заходів захисту прав боржника в цифрову добу, зокрема шляхом реформування чинного законодавства та його синергії із сучасними цифровими технологіями;

- дослідити можливості застосування інноваційних технологій, таких як штучний інтелект, великі дані, блокчейн та смарт-контракти, для вдосконалення захисту прав боржників, а також виявити правові ризики, пов'язані з їх використанням;

- проаналізувати правові проблеми та перспективи автоматизації процедур врегулювання боргів, включаючи питання ефективності автоматизованих систем у кредитних правовідносинах;

Об'єктом дисертаційного дослідження є правовідносини, що виникають у процесі надання кредитів фізичним особам з використанням сучасних інтернет технологій у цифрову добу.

Предметом дисертаційного дослідження є захист прав боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах у цифрову добу.

Методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. *Діалектичний* метод застосовувався як основоположний метод дослідження, який забезпечив розгляд об’єкта дослідження в його динаміці, розвитку та взаємозв’язку з іншими правовими явищами. Наприклад, цей метод дозволив оцінити еволюцію кредитних правовідносин і зміну підходів до захисту прав боржника в контексті цифровізації. Завдяки цьому методу було встановлено взаємозв’язок між традиційними принципами цивільного права та сучасними викликами цифрової доби. Діалектичний метод допоміг побачити проблему не як застиглу картину, а як процес, що постійно змінюється. Наприклад, розглядаючи, як змінювалися кредитні правовідносини від паперових договорів до онлайн-кредитування,

було зроблено висновок, що традиційні принципи цивільного права потребують адаптації до цифрової реальності. Це дозволило зрозуміти, що зміна лише технічної форми без вдосконалення правових норм призводить до проблем, таких як шахрайство чи дискримінація боржників. (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1. 3.1, 3.2)

Метод аналізу та синтезу використовувався у всьому дослідженні для поділу складних проблем (зокрема, правових механізмів захисту боржника) на окремі елементи, що дало змогу дослідити їх детально. Наприклад, аналізувались окремо договірні механізми, судовий захист та позасудові способи захисту прав боржників. Також в дисертції досліджувалось, як банки прописують умови договорів, і було з'ясовано, що цифрові договори часто приховують важливу інформацію у «дрібному шрифті». Синтез забезпечив об'єднання отриманих результатів у цілісну картину для формулювання висновків та рішень, які враховують усі аспекти проблеми.

Індуктивний метод дозволив перейти від конкретних випадків захисту прав боржника у судовій практиці до загальних висновків щодо ефективності цих способів. Натомість *дедуктивний метод* використовувався для обґрунтування загальних принципів і тенденцій розвитку кредитних правовідносин, які потім перевірялися на конкретних прикладах. (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 2.4, 3.1)

Системний метод або ж метод системного підходу використовувався для комплексного вивчення кредитних правовідносин як цілісної системи, що складається з взаємопов'язаних елементів: правових норм, принципів, суб'єктів (їхніх прав і обов'язків) та сучасних цифрових технологій. Цей метод дозволив виявити прогалини у регулюванні, запропонувати нові підходи до вдосконалення правових механізмів та дійти висновку, що сучасні закони відстають від розвитку цифрових технологій і це створює прогалини в захисті прав учасників кредитних правовідносин. Використання означеного методу пролідковується по всій роботі.

Крім загальних методів при написанні дисертаційної роботи активно використовувались і спеціальні методи наукових досліджень. Так *порівняльно-правовий метод* застосовувався для аналізу зарубіжного досвіду у сфері захисту прав боржників, особливо в країнах Європейського Союзу та США. Завдяки цьому методу було визначено кращі практики, які можуть бути імплементовані в українське законодавство, зокрема щодо використання автоматизованих систем для моніторингу дотримання прав боржника. (підрозділи 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 3.1, 3.2, 3.3, 4.1, 4.2)

Формально-юридичний метод використовувався для аналізу норм чинного законодавства України, які регулюють кредитні правовідносини, зокрема законів, підзаконних актів і частково судової практики. Цей метод дав змогу систематизувати правові норми, виявити їхню суперечливість або недосконалість та запропонувати варіанти оновлених статей ЦК України, які можуть бути включені до змісту кодексу внаслідок рекодифікації. (підрозділи 2.1, 3.1, 3.2, 3.3)

Історико-правовий метод застосовувався для дослідження розвитку правових підходів до регулювання кредитних правовідносин і захисту боржників у різні історичні періоди. Це дозволило виявити закономірності розвитку цих правовідносин і вплив технологічного прогресу на їх трансформацію, а також дійти висновку, що подальший розвиток цифрового кредитування вимагає зосередження уваги на вдосконаленні прозорості онлайн кредитування. (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1)

Соціологічний метод застосовувався для аналізу статистичних даних та матеріалів судової практики щодо правовідносин боржників і кредиторів. Наприклад, використовувались дані про кількість та загальні тенденції спорів, пов'язаних із порушенням прав боржників, що дозволило оцінити ефективність існуючих механізмів захисту (підрозділи 3.2, 3.3)

Крім загальновизнаних класичних загальних і спеціальних методів наукового пізнання в дисертаційному дослідження також використовувались методологічні інструменти цифрової доби.

Так, зокрема, кібернетичний підхід дозволив провести дослідження автоматизованих і цифрових систем, що використовуються у сфері кредитування. Це дало змогу проаналізувати деякі алгоритми прийняття рішень у фінансових установах та визначити ризики порушення прав боржників. Було досліджено алгоритми кредитного скорингу, які враховують лише числові показники (доходи, витрати), ігноруючи життєві обставини боржника. Це підкреслило важливість людського контролю в онлайн кредитуванні. (підрозділи 4.1, 4.2, 4.3, 4.4)

Моделювання використовувалось для прогнозування впливу запропонованих змін у законодавстві на практичний стан правовідносин між боржниками та кредиторами. Наприклад, моделювались сценарії використання блокчейн-технологій для захисту прав боржника. (підрозділи 3.3, 4.2)

Частково були залучені і деякі *емпіричні методи* (експертне опитування та кейс-метод). Так було проведено опитування фахівців у сфері права та фінансів з метою збору експертної думки щодо ефективності існуючих механізмів захисту боржників та перспектив їх удосконалення, що вплинуло на висновок про невисоку ефективність цієї системи. *Кейс-метод* застосовувався для аналізу деяких судових справ, що стосуються порушення прав боржників. Це дозволило виявити практичні проблеми застосування законодавства і сформулювати пропозиції щодо його вдосконалення.

Задіяні в дисертаційній роботі і прогностичні методи. Так екстраполяція застосовувалась для прогнозування розвитку цифрових технологій у кредитних правовідносинах та їхнього впливу на права боржників. Сценарний аналіз використовувався для розробки можливих варіантів майбутнього розвитку правовідносин у сфері кредитування з урахуванням цифровізації та впровадження штучного інтелекту. (підрозділи 4.1, 3.2, 3.3)

Теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять наукові праці українських та зарубіжних науковців, що стосуються питань захисту прав та інтересів учасників кредитних правовідносин, загальнотеоретичної юриспруденції, цивільного права, господарського права, ІТ-права тощо.

Нормативною основою дослідження є Цивільний кодекс України, інші нормативно-правові акти України та окремих зарубіжних країн.

Емпірична база дослідження включає аналіз конкретних правових та технологічних ресурсів інтернет-платформ, соціальних мереж, статистичних даних щодо кредитних відносин в інтернеті, історичні дані та інші фактичні матеріали, які використовуються для підтвердження і підсилення теоретичних висновків дослідження сучасного цивільно-правового механізму захисту прав боржників (фізичних осіб) у кредитних правовідносинах у цифрову добу.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному вивченні особливостей правового регулювання та формулюванні системи цивільно-правових заходів захисту прав боржників (фізичних осіб) у цифрових кредитних правовідносинах та розробці пропозицій щодо вдосконалення інструментів захисту цих прав.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, що мають наукову новизну:

вперше:

- систематизовано та узагальнено інформацію щодо впливу цифрових технологій на розвиток кредитних правовідносин, що дозволяє визначити нові виклики та ризики для захисту прав боржників у цифрову добу. Запропоновано актуальну систему цивільно-правових заходів захисту прав боржників, що враховує специфіку цифрових технологій та включає інноваційні підходи до правового регулювання й захисту прав споживачів фінансових послуг та складається із превентивних, компенсаторних, спеціальних, процедурних та цифрових заходів;
- розроблено конкретні пропозиції щодо змін та доповнень до національного законодавства (зокрема ЦК та ЦПК України) у сфері цифрових кредитних правовідносин та автоматизованого розгляду судових спорів, спрямовані на підвищення рівня захисту прав боржників та забезпечення прозорості умов кредитування. А саме:

1. Доповнити книгу 1 ЦК України «Загальні положення» статтею, що закріплює визначення та зміст принципу інформаційно-технологічного комфорту цивільних правовідносин наступного змісту: «1.Учасники цивільних правовідносин зобовязані забезпечувати інформаційно-технологічний комфорт один одному. 2. У разі наявності доказів порушення інформаційно-технологічного комфорту, будь-яка сторона правовідносин має право вимагати компенсації моральної шкоди та (або) розірвання договору чи визнання його нікчемним.».
2. Доповнити книгу 2 ЦК України «Особисті немайнові права фізичних осіб» статтями про захист персональних даних фізичної особи, закріпивши презумпцію вини особи, що незаконно використала чужі персональні дані та встановивши прямий обовязок такої особи відшкодувати в повному обсязі завдану шкоду.
3. Доповнити положення ЦК України щодо кредитних правовідносин статтею про порядок використання автоматизованих рішень у кредитних правовідносинах наступного змісту: «1. Кредитори мають право

використовувати автоматизовані системи для прийняття рішень щодо оцінки кредитоспроможності боржників за умови дотримання наступних вимог: a) забезпечення прозорості алгоритмів, що використовуються для прийняття рішень, включаючи надання доступу до інформації про основні параметри та критерії, за якими ухвалюються рішення. b) повідомлення боржника про використання автоматизованої системи та надання йому права на оскарження рішення, прийнятого за допомогою такої системи. 2. Боржник має право вимагати перегляду рішення, прийнятого автоматизованою системою, у разі наявності сумнівів щодо його правомірності чи точності. У таких випадках кредитор зобов'язаний забезпечити можливість участі людини в процесі перегляду рішення. 3. Кредитори зобов'язані забезпечити конфіденційність та захист персональних даних боржників, які використовуються автоматизованими системами, відповідно до чинного законодавства про захист персональних даних.».

4. Для забезпечення ефективного функціонування онлайн-врегулювання спорів (ODR) в Україні доповнити ЦПК України статтями, що регулюють правовий статус та порядок застосування рішень, прийнятих у ODR наступного змісту.

Стаття: Статус рішень, прийнятих у ODR. «Рішення, прийняті в процесі онлайн-врегулювання спорів (ODR), мають юридичну силу та є обов'язковими для сторін, якщо інше не передбачено договором між сторонами або законодавством.

Під час укладення договору про участь в ODR сторони погоджуються на обов'язковість виконання рішень, прийнятих у результаті цієї процедури.»

Стаття: Юридичне визнання рішень, прийнятих у ODR. «Рішення, прийняті в рамках онлайн-врегулювання спорів (ODR), визнаються рівнозначними рішенням, прийнятим в межах судового розгляду. Рішення ODR підлягає виконанню на тих самих умовах, що й судове рішення, після його офіційної реєстрації у відповідному державному реєстрі.». Стаття - Реєстрація рішень, прийнятих у ODR: «Рішення, прийняте у процесі ODR, підлягає реєстрації в державному реєстрі рішень про онлайн-врегулювання спорів. Заява про реєстрацію рішення подається сторонами або їх представниками до відповідного державного органу у встановлений строк, не пізніше 10 робочих днів з моменту прийняття рішення. Реєстрація рішення включає перевірку відповідності процедури ODR вимогам, встановленим законодавством, та офіційне внесення даних про рішення до реєстру. Рішення, зареєстроване відповідно до цієї статті, набирає чинності з моменту реєстрації і підлягає примусовому виконанню.»;

- запропоновано нові напрямки для підвищення рівня кібербезпеки в цифрових кредитних правовідносинах, а також заходи для забезпечення захисту персональних даних боржників, а саме: запропоновано інтеграцію стандартів кібербезпеки, таких як ISO/IEC 27001, NIST Cybersecurity Framework та PCI DSS, у фінансові системи конкретних кредитних установ (а не тільки на рівні Національного банку України) для зниження ризиків кіберзагроз у кредитних правовідносинах;

удосконалено:

- структуру системи цивільно-правових заходів захисту прав боржників. Розроблено чітке розмежування між превентивними, компенсаторними, спеціальними, процедурними та цифровими заходами, що дозволяє ефективно застосовувати їх залежно від специфіки правовідносин;
- механізми запобігання порушенням прав боржників шляхом інтеграції інноваційних технологій, зокрема блокчейн-систем і смарт-контрактів, у кредитні правовідносини. Запропоновано впровадження державних цифрових платформ для автоматизованого моніторингу дотримання умов договорів;
- підходи до захисту персональних даних у кредитних правовідносинах шляхом деталізації обов'язків кредиторів щодо конфіденційності, прозорості обробки інформації та впровадження жорсткіших санкцій за недобросовісну поведінку кредиторів та порушення прав боржника. Рекомендовано законодавчо закріпити презумпцію вини особи, що порушила право на захист персональних даних;
- вимоги до прозорості використання автоматизованих систем для оцінки кредитоспроможності, а також механізми оскарження рішень, прийнятих автоматизованими системами. Запропоновано забезпечити участь людини у перегляді таких рішень у спірних ситуаціях та передбачити обов'язкове інформування боржників про параметри і критерії роботи цих систем;
- ідеї забезпечення прозорості кредитних правовідносин, включаючи обов'язкове розкриття повної інформації про умови кредитування, що допомагає споживачам краще розуміти свої права та обов'язки і надійно їх реалізувати;
- рекомендації з питань реструктуризації боргів в кредитних правовідносинах. Пропонується внести зміни до нормативних актів щодо надання боржникам можливості реструктуризації боргів на вигідніших умовах із врахуванням обставин форс-мажору, зокрема в умовах воєнного стану або окупації територій. Обгрунтовано також зменшення судових витрат для доступу до процедур банкрутства фізичних осіб;

набули подальшого розвитку:

- систематизація міжнародного досвіду регулювання цифрових кредитних правовідносин.У дисертації проаналізовано практику правового регулювання кредитних правовідносин у цифровому середовищі в країнах Європейського Союзу, США та Великої Британії. Особливу увагу приділено директивам ЄС щодо кредитних договорів для споживачів (зокрема, Директива 2008/48/ЄС) та їхньому практичному впровадженню. У роботі розкрито механізми гармонізації цих норм із національним законодавством України, що дозволяє створити правову основу для уніфікованого регулювання цифрового кредитування;
- дослідження принципу пропорційності в контексті цифрових кредитних правовідносин.У роботі детально розглянуто принцип пропорційності як інструмент забезпечення балансу інтересів кредитора і боржника. Зокрема, визначено, що в умовах цифровізації цей принцип має враховувати технологічну складність і автоматизованість процесів, зокрема розподіл відповідальності за помилки автоматизованих систем. Запропоновано конкретні критерії застосування пропорційності в цифрових кредитних договорах,

включаючи обмеження санкцій за порушення боржником умов договору залежно від реальних обставин;

- ідеї підвищення ролі альтернативного вирішення спорів у кредитних правовідносинах. У дисертації детально розглянуто роль альтернативного вирішення спорів (ADR) як способу захисту прав боржників. Набули подальшого розвитку пропозиції щодо впровадження медіаційних процедур для вирішення спорів між кредиторами та боржниками в позасудовому порядку. Особливу увагу приділено можливостям адаптації ADR до цифрового середовища, включаючи використання інтерактивних онлайн-платформ для переговорів і врегулювання спорів;

- гарантії самозахисту боржника у цифрових правовідносинах. У роботі досліджено правові механізми, які забезпечують можливість самозахисту боржника без звернення до суду. Особливу увагу приділено використанню онлайн-платформ для подання скарг, перевірки договорів та отримання консультацій. Запропоновано конкретні законодавчі зміни, що забезпечать ефективність таких механізмів, зокрема обов'язковість інтеграції відповідних сервісів у діяльність кредитних установ;

- особливості юридичної відповідальності у цифрових кредитних правовідносинах. Розглянуто специфіку відповідальності кредиторів і боржників у цифровому середовищі, зокрема в умовах використання автоматизованих систем. У роботі акцентовано увагу на необхідності закріплення презумпції вини кредитора за технічні помилки автоматизованих систем і запропоновано механізми захисту боржників у випадках несправедливих рішень, прийнятих такими системами.

Практичне значення отриманих результатів. полягає в тому, що висновки і пропозиції, сформульовані в дисертації, можуть бути використані у:

науково-дослідній діяльності – як основа для подальшого наукового дослідження проблем захисту прав боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах;

правотворчій сфері – у процесі вдосконалення національного законодавства у сфері цифрових кредитних правовідносин;

правозастосовній сфері – при підготовці пропозицій щодо удосконалення норм ЦК України та інших нормативно-правових актів щодо регулювання відносин у сфері кредитування; при аналізі судової практики розгляду справ щодо захисту прав боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах (Акт про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження в практичну діяльність Господарського суду Одеської області від 25 листопада 2024 р.);

навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Цивільне право», «Цивільне процесуальне право» та ін., розробці навчальних планів і програм, підготовці підручників, навчальних посібників, практикумів із зазначених дисциплін.

Апробація результатів дисертації. Дисертацію підготовлено та обговорено на кафедрі цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія». Основні результати дисертаційного дослідження

доповідалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях й круглих столах, зокрема на: Круглому столі «Шерешевські читання: представництво в умовах надзвичайних ситуацій» (м. Одеса, 15 грудня 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень» (м. Одеса, 19 травня 2023 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Приватне право в умовах війни : матеріали» (Одеса, 15 листопада 2022 р.); Круглому столі «Цивілістичні проблеми спортивного права» (м. Одеса, 28 жовтня 2023 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Римське право і сучасність: реалізація і захист речових прав в умовах воєнного стану» (Одеса, 25 травня 2024 р.).

Публікації. Основні положення, теоретичні висновки та практичні рекомендації, сформульовані в дисертації, викладені у 3 наукових статтях у фахових виданнях та у 5 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Наукові праці та відомості про апробацію матеріалів дисертації:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Богомолова В. С. Сучасні способи захисту прав боржника (фізичної особи) в договорах онлайн кредитування. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2024. № 4. С. 830-833. http://www.lsej.org.ua/4_2024/204.pdf
2. Богомолова В.С. До питання про співвідношення категорій персоніфікація, індивідуалізація, верифікація та автентифікація сторін в договорах онлайн кредитування. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2024. № 8. С. 554-557 . http://lsej.org.ua/8_2024/134.pdf
3. Богомолова В. Окремі історико-теоретичні аспекти розвитку он-лайн кредитування в Україні. Юридичний вісник. 2023. № 4, С. 153-160. http://yurvisnyk.in.ua/v4_2023/20.pdf

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації;

1. Богомолова В. С. Представництво в договорах онлайн кредитування. *Шерешевські читання: представництво в умовах надзвичайних ситуацій* : матер. Кругл. столу (м. Одеса, 15 груд. 2023 р.) / за заг. ред.: Є. Харитонова, І. Давидової ; НУ «Одес. юрид. академія». Одеса, 2023. С. 74-78. https://hdl.handle.net/11300/27761
2. Богомолова В. С. Актуальні напрями вдосконалення процедури видачі мікрокредитів в умовах воєнного стану. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень* : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. – Т. 2. – С. 550-552. https://hdl.handle.net/11300/26864
3. Богомолова Валерія. Військовий стан в Україні та кредити / Валерія Богомолова // *Приватне право в умовах війни : матеріали Всеукр. наук. конф.* (Одеса, 15 листопада 2022 р.) / за заг. ред.: д. ю. н., проф. Є. Харитонова, д. ю. н., проф. І. Давидової; НУ «ОЮА». - Одеса : Фенікс, 2022. – С. 128-131. https://hdl.handle.net/11300/25136

4. Богомолова В. Кредитні правовідносини в сфері спорту. *Цивілістичні проблеми спортивного права* : матер. кругл. столу. Одеса, 28.10.2023 р. Одеса : Фенікс, 2023. С 46-50. https://hdl.handle.net/11300/27371

5. Богомолова В. Он-лайн кредитування, як спосіб поновлення речових прав в умовах воєнного стану. *Римське право і сучасність: реалізація і захист речових прав в умовах воєнного стану*: матер. Всеукр. наук. конф. Одеса. 2024. С.118-122.

6. Цивільне право. Частина 1 : метод. практикум для здобувачів вищ. освіти ступеня «бакалавр» за спец. 081 «Право»; 293 «Міжнародне право» [Електронне видання] / О.М. БерназЛуковецька [та ін.]; голов. ред. Є.О. Харитонов ; відп. ред.-упоряд. О.М. Калітенко. – Одеса: Фенікс, 2023. – 80 с. https://hdl.handle.net/11300/27122

Особистий внесок дисертантки. Дисертаційне дослідження є самостійною завершеною науковою роботою, що закладає основи теоретичного осмислення цивільно-правового механізму захисту прав боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах у цифрову добу. Дисертація є важливим внеском в розуміння та використання складових елементів цивільно-правового механізму захисту прав боржника (фізичної особи) в сучасних відносинах онлайн кредитування. Вона розкриває нові перспективи для розв'язання сучасних соціальних та правових проблем в умовах стрімкого технологічного розвитку цифрового суспільства та сприяє більшій ефективності та гнучкості в цьому процесі.

Сформульовані в роботі положення та теоретичні розробки ґрунтуються на особистому досвіді авторки та критичному аналізі наукової літератури.

В межах роботи над статтею «Окремі історико-теоретичні аспекти розвитку он-лайн кредитування в Україні.» зроблено висновок, що онлайн-кредитування в Україні відіграє важливу роль у фінансовій системі, сприяючи фінансовій інклюзії та забезпеченню доступу до кредитів для широкого кола населення. Завдяки розвитку технологій та впровадженню регулювання, ця галузь зазнала значного росту та консолідації протягом останніх десятиліть. Однак разом з позитивним впливом, онлайн-кредитування також має виклики та ризики, пов'язані з конфіденційністю даних та кібербезпекою. Майбутнє розвитку онлайн-кредитування буде залежати від здатності фінансових установ адаптуватися до змін у регулюванні цієї сфери та використовувати нові технології для забезпечення безпеки та зручності обслуговування клієнтів.

В межах роботи над статтею «Сучасні способи захисту прав боржника (фізичної особи) в договорах онлайн кредитування.» зроблено наступні висновки. Боржник у кредитних правовідносинах має специфічний правовий статус, визначений чинним законодавством України, що включає наявність зобов'язання, юридичну визначеність, особистий характер зобов'язань, фінансову відповідальність та рівність правового статусу сторін. Сучасні договори онлайн кредитування, хоча й надають зручність і швидкість отримання фінансових ресурсів, супроводжуються значними ризиками для боржників. Це включає недостатню прозорість умов кредитування, підвищені

відсоткові ставки, загрозу витоку персональних даних, недобросовісні практики кредиторів, агресивний маркетинг та інші негативні фактори, що можуть призвести до фінансових втрат і порушення прав боржника.

Існуюче законодавство не завжди забезпечує належний захист прав боржників у сфері онлайн кредитування. Необхідні зміни стосуються підвищення прозорості умов кредитування, захисту персональних даних, удосконалення механізмів вирішення спорів та посилення нагляду за діяльністю онлайн платформ.

Внесення змін до законодавства повинно бути спрямоване на підвищення прозорості умов кредитування, забезпечення захисту прав споживачів, включаючи обмеження розмірів штрафів та пені, посилення захисту персональних даних, впровадження механізмів медіації та розширення повноважень регуляторних органів.

Залучення міжнародного досвіду, зокрема в рамках Європейського Союзу, є важливим аспектом у вдосконаленні правового регулювання онлайн кредитування в Україні. Імплементація європейських директив та уніфікація законодавства може суттєво підвищити рівень захисту прав боржників і сприяти стабільності фінансової системи.

Таким чином, забезпечення належного захисту прав боржника в договорах онлайн кредитування вимагає комплексного підходу, що включає як вдосконалення національного законодавства, так і активне міжнародне співробітництво.

В межах роботи над статтею «До питання про співвідношення категорій персоніфікація, індивідуалізація, верифікація та автентифікація сторін в договорах онлайн кредитування.» зроблено висновок, що досліджувані категорії мають різні змістовні акценти та функціональні призначення, хоча всі вони спрямовані на забезпечення надійності, безпеки та правомірності кредитних відносин у цифровому середовищі. По-перше, персоніфікація охоплює процес встановлення особистості учасників кредитних правовідносин, що забезпечує можливість правового та соціального контролю. Це поняття тісно пов'язане з юридичною ідентифікацією особи та вимагає наявності точних даних про фізичну або юридичну особу, що укладає договір. По-друге, індивідуалізація стосується відокремлення конкретного учасника від інших суб'єктів правовідносин. Це поняття акцентує увагу на унікальних характеристиках особи, що дозволяють однозначно визначити її серед інших учасників ринку. В онлайн кредитуванні індивідуалізація здійснюється через використання унікальних ідентифікаторів, таких як номери рахунків, IP-адреси тощо. По-третє, верифікація полягає у підтвердженні достовірності наданих даних. Цей процес включає перевірку інформації про особу з метою підтвердження її правомірності та відповідності встановленим вимогам. Верифікація є необхідним елементом захисту від шахрайства та забезпечення надійності кредитних відносин. По-четверте, автентифікація є процесом встановлення автентичності особи, що виконує певну дію у цифровому середовищі. Це поняття охоплює перевірку ідентичності особи шляхом застосування паролів, біометричних даних, електронних підписів тощо.

Автентифікація спрямована на запобігання несанкціонованому доступу до конфіденційної інформації та забезпечення безпеки онлайн транзакцій.

Отже, категорії персоніфікації, індивідуалізації, верифікації та автентифікації мають взаємодоповнюючий характер і разом забезпечують комплексний підхід до ідентифікації сторін у договорах онлайн кредитування. Кожна з цих категорій виконує свою специфічну роль, яка є невід'ємною частиною ефективного функціонування кредитних правовідносин у цифрову добу.

В умовах цифровізації кредитного ринку особливої актуальності набуває удосконалення правового регулювання процедур ідентифікації сторін у кредитних правовідносинах. Впровадження сучасних технологій, таких як блокчейн, смарт-контракти, біометричні системи, сприятиме підвищенню прозорості, надійності та безпеки кредитних операцій. Водночас необхідним є забезпечення балансу між захистом прав споживачів і підтриманням стабільності фінансової системи.

Загалом, результати дослідження вказують на важливість інтеграції сучасних технологічних рішень у правову систему України для забезпечення ефективного функціонування ринку онлайн кредитування. Правове врегулювання має відповідати викликам часу та забезпечувати захист прав усіх учасників кредитних правовідносин, що сприятиме розвитку інноваційної та стабільної фінансової системи.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана сучасною науковою мовою, стиль викладання матеріалу відповідає прийнятному у науковій літературі й забезпечує легкість та доступність сприйняття наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження.

Відповідність дисертації вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософи, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

Дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

Загальний висновок. Враховуючи викладене вважаємо, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Богомолової Валерії Сергіївни на тему «Захист прав боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах у цифрову добу», відповідає спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами від 03.04.2019 р., № 283), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31.05.2019 р. № 759) та Порядку присудження ступеня доктора

філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 та рекомендується до захисту на здобуття ступеня доктора філософії **з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».**

У результаті відкритого голосування учасники засідання фахового семінару в кількості 14 осіб подали голоси «за». Ніхто із учасників фахового семінару не проголосував «проти» рекомендації дисертаційної роботи Богомолової Валерії Сергіївни до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення щодо результатів дисертаційного дослідження Богомолової Валерії Сергіївни на тему «Захист прав боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах у цифрову добу», представленої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Богомолової Валерії Сергіївни на тему «Захист прав боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах у цифрову добу» відповідає спеціальності081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової станови про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

3.Рекомендувати дисертацію Богомолової Валерії Сегіївни на тему «Захист прав боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах у цифрову добу» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

4. Запропонувати вченій раді Національного університету «Одеська юридична академія» персональний склад разової спеціалізованої вченої ради з правом прийняття до розгляду та проведення публічного захисту дисертації Богомолової Валерії Сергіївни на тему «Захист прав боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах у цифрову добу», зокрема:

Голова ради – Харитонов Євген Олегович, д.ю.наук, професор, завідувач кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Рецензенти:

Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.наук, доцент, доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Кривенко Юлія Василівна - к.ю.наук, доцент, доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Офіційні опоненти:

Менджул Марія Василівна – д.ю.наук, професор, професор кафедри цивільного права і процесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Клейменова Світлана Миколаївна – к.ю.наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського національного університету ім. І.І.Мечнікова.

Додаток н 5 стр. (Відомості про членів спеціалізованої вченої ради для захисту дисертацій).

Головуючий на засіданні:
д.ю.наук, професор,
зав. кафедри цивільного права Євгеній ХАРИТОНОВ